

Terugkijkend is de dag die ik met haar heb doorgebracht in Brandfort een van de meest indrukken uit mijn leven. Ook vier decennia later. Een belangrijk deel daarvan is in het interview met Onze Wereld terecht gekomen, in het augustusnummer van 1985. De feitelijke inhoud daarvan verschilt niet zoveel van het een paar maanden later ook in Nederland in vertaling gepubliceerde, eerder genoemde boek 'Een stuk van mijn ziel'. De persoonlijke details van 'mijn dag' met Winnie heb ik voor een belangrijk deel voor mezelf gehouden. Maar de aantekeningen heb ik nog.

'Als ik bij Phatakahle aankom, meld ik me niet bij het administratiekantoor. Ik wil niet het risico nemen, dat die besluit me deze keer geen pasje te geven. Later zal Winnie me vertellen dat het voor het eerst is dat een bezoeker voor haar zonder pasje kon doorrijden. Ik parkeer de van mijn huisbaas geleende Mercedes – mijn bescheiden auto staat voor onderhoud bij een garage – voor het hek van het erf en wordt opgewacht door een jongeman in wie ik de chauffeur van het busje ruim een maand geleden herken. Hij zegt me dat Winnie zo komt en laat me wachten in de 'woonkamer' van het driekamerwoningje. Ik zie een schilderij aan de muur met het expressieve, donkere gezicht van Nelson, een afbeelding die in Zuid-Afrika verboden is. Verder hangen er enige Europese anti-apartheidsaffiches, inclusief de bekende Outspan-poster. Op de pick-up ligt een exemplaar van 'Free Nelson Mandela' dat in 1984 een wereldhit werd en natuurlijk in Zuid-Afrika niet gedraaid mag worden. Het is een nummer van de ska-band The Specials die voor dit nummer hun naam hebben veranderd in Special AKA. Met een knipoog, ongetwijfeld, naar de AK-74, het Russische machinegeweer dat zeer populair is bij talrijke Afrikaanse bevrijdingsbewegingen.

De jongeman blijft bij me zitten aan de tafel en stelt zich voor als Johannes. 'Een echte Afrikaner naam', kan ik niet nalaten te zeggen. Hij glimlacht onzeker. Ik heb er mijn ouders altijd om vervloekt, dat ze me zo hebben genoemd. Maar zo is dat altijd geweest. De Boeren wilden per se dat de kinderen van hun personeel christelijke namen kregen. Ze konden die Afrikaanse namen ook niet uitspreken of onthouden.'

Na tien minuten brengt Johannes me naar de kliniek naast de woning. Die kliniek heeft ze zelf met buitenlandse steun opgezet.

HDST 5.

Komati: ‘a luta continua’

Regelmatig tref ik bij onze lokale Plus-supermarkt in Simpelveld een doos sinaasappelen aan met de merknaam Komati. Opgestapeld naast de machine die ervoor zorgt dat je een liter fles verse sinaasappelsap zelf kunt persen. Ik kijk altijd naar de dozen bij het persapparaat om te zien waar ze vandaan komen. Soms gaat het om sinaasappelen uit Egypte, maar vaak uit Zuid-Afrika. Ook de soortnaam staat vaak vermeld: valenciana.

Komati heeft voor mij alles met vertrouwdheid te maken. Wij hebben al zeventien jaar een vakantiehuis op 20 kilometer afstand van Komati of Komatipoort, zoals het plaatsje ook heet. Het ligt tegen de zuidkant aan van het Krugerpark, bij de ingang Crocodile Bridge, op de grens met Mozambique en zo’n 40 kilometer van Swaziland, dat zich sinds 2018 Eswatini is gaan noemen. In het grensplaatsje komen de Komati en de Crocodile River op een indrukwekkende manier samen, zeker als het flink heeft geregend.

Dit deel van de provincie Mpumalanga – de Lowveld – kent een lange geschiedenis, doorspekt met handel, oorlog, stammenstrijd, toerisme en jacht. Komati is het laatste stadje in Zuid-Afrika op de lange weg van Johannesburg en Pretoria, via Witbank – nu eMalahleni – Middelburg, Belfast, Waterval Boven, Nelspruit (of Mbombela), Malelane, Hectorspruit naar Ressano Garcia aan de andere kant van de grens. En vervolgens nog zo’n 80 kilometer door naar Maputo, de hoofdstad van Mozambique en de belangrijkste, ‘dichtbij’ gelegen havenstad voor het bedrijfsleven in de provincie Gauteng.

Deze weg van ruim 500 kilometer tot Maputo is de N4, een tolweg, die tussen Nelspruit en Komati een uitermate vruchtbaar stuk grond doorsnijdt met fruit- en suikerrietplantages. Bananen, avocado’s, papaja’s, lychees, mango’s, macadamia noten, sinaasappelen en andere citrusvruchten. Hier kwamen de

werd uitgehaald naar Miriam Makeba en Hugh Masekela voor hun deelname aan de wereldtour van Simon, omdat ze daarmee de culturele boycot van Zuid-Afrika zouden schenden.

‘Comrade Sally Mugabe’ bracht de oplossing. Ze belde Simon en Makeba enige uren voor het eerste concert in hun hotelkamer en bood haar verontschuldiging aan. Ze zou ervoor zorgen dat ‘op het hoogste niveau’ stappen zouden worden ondernomen tegen de schrijver van het gewraakte artikel in The Herald. Dat vertelde Makeba me achteraf.

De populaire presidentsvrouw verscheen vervolgens zelf in vol ornaat in het inmiddels toch redelijk volgelopen Rufarostadion. Op een gegeven moment werden de toegangspoorten geopend zodat niemand meer hoefde te betalen. Sally Mugabe kreeg ze uit handen van Miriam een cheque van 15.000 Zimbabwaanse dollars voor een of ander goed doel en daarmee waren de problemen opgelost. De lokale dollar was op dat moment wel iets waard, wat enige jaren later mede door het corrupte valutabeleid en een falende economie niet langer het geval zou zijn. Dat ook president Banana met zijn entourage en twee ministers vervolgens het stadion binnenkwamen – wat moest illustreren dat Zimbabwe de culturele en politieke hoofdstad was van het nieuwe, postkoloniale Afrika – maakte het nog duidelijker, dat in ieder geval de regering-Mugabe Paul Simon niet langer als boycotschennis zag.

Miriam Makeba ben ik dankzij mijn tot op heden durende vriendschap met Thembi Mtshali blijven zien. Als balling had ze een appartement in Brussel, een pied-à-terre dat ze heeft aangehouden totdat ze uiteindelijk na de vrijlating van Nelson Mandela op 10 juni 1990 definitief naar Zuid Afrika terugkeerde. Ik bezocht haar daar op vakantie in Nederland op 29 augustus 1987, mede omdat ze met een groep Zuid-Afrikaanse musici – inclusief Thembi – aan een nieuw album werkte, dat pas twee jaar later zou worden uitgebracht: ‘Welela’.

Op verzoek van de Amerikaanse auteur James Hall – die met haar de autobiografie ‘Mijn leven’ schreef – had ik de drukproeven doorgenomen en van commentaar voorzien. Ook

Verantwoording

‘De weg tussen Nietgedacht en Nooitgedacht’ is een persoonlijk, maar tegelijk journalistiek boek. Geen wetenschappelijke verhandeling. Daarom voeg ik geen lijst van literatuur, boeken en andere informatie toe die ik tijdens het schrijven over een periode van twee jaar heb geraadpleegd en gebruikt. Een belangrijk deel van de inhoud van het boek bestaat uit artikelen van mijn hand die ik heb geschreven gedurende mijn correspondentenschap in Zuid-Afrika voor de GPD-dagbladen in de periode 1984-1989, mijn aantekeningen die ik voor een deel uit die tijd heb bewaard en het archief dat ik daarna ben blijven aanhouden in de ruim dertig jaar na mijn vertrek als correspondent.

Ik lees vrijwel dagelijks online een aantal Zuid-Afrikaanse kranten, volg de ontwikkelingen in het land via internet, maar mijn belangrijkste informatie over de periode van 1989 tot heden is bepaald door mijn verblijf in en reizen door het land, elk jaar voor een aantal weken. Ik onderhoud tot op de dag van vandaag mijn contacten in Zuid-Afrika, ook al moet ik tot mijn grote verdriet constateren dat steeds meer van mijn vrienden, collega’s van weleer en kennissen over de afgelopen veertig jaar zijn wegvallen. Ik noem in het bijzonder mijn dierbare vrienden Brendan Boyle en Erik van Ees met wie ik jaren intensief heb samengewerkt.

Zoveel mogelijk heb ik in de hoofdstukken zelf aangeven wat de bron is geweest die ik heb gebruikt. Letterlijk gebruikte citaten zijn cursief weergegeven. Deels heb ik het in het Engels laten staan als de bron Engelstalig was. Vrijwel alle informatie die ik heb gebruikt, is aldus adequaat na te trekken en te controleren. Meer pretentie heb ik niet.

Eén zaak kan tot discussie leiden. Ik gebruik consequent het woord ‘blanken’ waar in het Engels vrijwel altijd ‘whites’ werd en wordt gebruikt. Een trend die nu ook gangbaar is in de Nederlandse media. In de jaren dat ik als correspondent in Zuid-